ŞUMNU KALESİ'NDE DİRENİŞ: 1828-1829 OSMANLI RUS HARBİ*

*Pınar DOĞANAY***

ÖZ

İngiliz, Fransız ve Rus birliklerinin Navarin Limanı'na demirlemiş olan Osmanlı donanmasını yakmasıyla başlayan ve arka planında birden fazla nedeni barındıran 1828-1829 Osmanlı-Rus harbi, Osmanlı Devleti'nin içte ve dışta birçok sorunla uğraştığı bir dönemde meydana geldi. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının ardından yeni kurulan ordunun hazırlıkları tamamlamadan böylesine büyük bir savaşın taraflarından biri olmak durumunda kalan Osmanlı Devleti, üzerine bir de donanmasını kaybetmişti. Bu şartlar altında savaşa giren ve Balkanlardan Kafkaslara çok geniş bir alanda önemli mücadeleler veren Osmanlı Devleti, bilhassa Balkan Cephesi'nde Şumnu, Silistre ve Varna'da Rus birliklerine karşı müthiş bir savunma direnci gösterdi. Savaşın ilerleyen dönemlerinde asker sayısı başta olmak üzere mühimmat ve erzak yetersizliği dolayısıyla direnci zayıflayan Osmanlı birlikleri, Balkanlardaki kale şehir merkezlerini birer birer kaybetti.

Savaşın başından itibaren Osmanlı ordusu karşısında askerî güç ve teknik bakımından çok daha iyi durumda olan Rus ordusu ise Şumnu Kalesi'nde beklenilen başarıyı gösteremedi. Bütün taarruzlarına rağmen Osmanlı birliklerinin Şumnu'daki direncini kırmayı başaramayan Ruslar, yönünü İstanbul'a çevirdi.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı-Rus Savaşı, Balkan Cephesi, Şumnu, Varna, Silistre.

RESISTANCE IN THE SHUMNU CASTLE: THE OTTOMAN-RUSSIAN WAR OF 1828-1829

ABSTRACT

The Ottoman-Russian War of 1828-1829, which began with the burning of the Ottoman fleet anchored in the Port of Navarino by British, French, and Russian troops, had multiple causes in its background and occurred at a time when the Ottoman Empire was grappling with both internal and external challenges. Following the abolition of the Janissary Corps, the Ottoman Empire found itself engaged in a major war before it had completed preparations for its newly established army, and it also lost its navy. Entering the war under these difficult

* *Gönderim Tarihi: 26.12.2024. Kabul Tarihi: 05.02.2025.*

** *Dr.,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ ABD., ANKARA, snpnrdoganay@gmail.com, *ORCİD: 0000-0001-9733-2172.*

conditions, the Empire fought significant battles across a wide area, from the Balkans to the Caucasus, and displayed strong defensive resistance against Russian forces, particularly at Shumen, Silistra, and Varna on the Balkan front. However, as the war progressed, Ottoman forces, weakened by shortages of soldiers, ammunition, and food, eventually lost their fortress cities in the Balkans.
Although the Russian army was in a much stronger position in terms of military power and tactics from the outset of the war, they struggled to achieve the expected success at Shumen Fortress. Despite numerous attacks, the Russian army was unable to break the Ottoman resistance at Shumen and eventually shifted their focus toward Istanbul.

Keywords: Ottoman-Russian War, Balkan Front, Shumen, Varna, Silistra.

Giriş

1696 tarihinde Azak Kalesi'nin Rusların eline geçmesiyle başlayan Osmanlı-Rus mücadelesi, 1828-1829 Osmanlı Rus harbine kadar şiddetini arttırarak devam etti. Esas gayeleri, geleneksel politikaları bağlamında "güneye inmek" olan Rusların bu mücadelesinin temelinde, Çar I. Petro'nun dünyaca ünlü vasiyeti yer alır. Nitekim bu vasiyete göre Ruslar, Türkleri Balkanlardan tamamen çıkarıp Karadeniz'deki hâkimiyeti bütünüyle ele geçirene dek mücadelelerini sürdürmelidir. Zira I. Petro, Şark meselesinin, ancak bu şartlar altında Rusların menfaati doğrultusunda çözülebileceğine inanmaktadır.[1] Bu bağlamda gelişen ve arka planında birden fazla nedeni barından 1828-1829 Osmanlı-Rus harbinin görünürdeki sebebi ise Navarin Limanı'na demirlemiş olan Osmanlı donanmasının, müttefik kuvvetler tarafından ateşe verilmesidir.[2] Bu hadise ile donanmasının yanı sıra tecrübe sahibi altı bin denizcisini de kaybeden Osmanlı Devleti, tarihinin en büyük kayıplarından birisini yaşamıştır.[3]

Yaşanan saldırının ardından müttefik devletlerden tazminat talebinde bulunan Osmanlı Devleti'nin talebi, Rusya başta olmak üzere İngiltere ve Fransa tarafından reddedildi.[4] Bunun üzerine taraflar arasındaki ilişkiler daha da gerildi. Özellikle Rusların giderek saldırganlaşan politikası, savaşı kaçınılmaz kıldı. Ancak Osmanlı Devleti, böylesine bir savaşı kaldırabilecek bir durumda değildi. Zira Yeniçeri Ocağı yeni kaldırılmıştı.[5] Kurulan ordu ise henüz yeterli donanıma

---

1 Beşir Mustafayev, "Cihan Hâkimiyetini Moskoflara Öğütleyen Deli Petro'nun Vasiyetnamesi ve Ermenistan Devletinin Kurulmasında Etkisi", *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi,* 4/11 (2013), s. 19-21.

2 Halûk F. Gürsel, *Tarih Boyunca Türk-Rus İlişkileri*, Baha Matbaası, İstanbul 1968, s. 85.

3 Naci Çakın, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III'ncü Cilt 5'nci Kısım Eki -Osmanlı-Rus Harbi (1828-1829) Etüt*, Gnkur. Basımevi, Ankara 1978, s. 7.

4 Fatma Yelda Gök, *1828–1829 Osmanlı-Rus Savasında Dogu Anadolu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2008, s. 13.

5 Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sadece orduyu etkilememişti. Aynı zamanda Anadolu ve Balkanlarda toplumsal ayrışmaya da neden olmuştu. Bilhassa Yeniçerileri destekleyen

sahip değildi. Bu şartlar altında böylesine büyük bir savaşa girmek Osmanlı için oldukça riskliydi. Durumun farkında olan Rusya ise Osmanlı Devleti'ni savaşa sokmaya kararlıydı. Yunanistan meselesi ve Rumların hakları üzerinden Osmanlı Devleti'ne baskı oluşturan Ruslar, meselenin kendi istekleri doğrultusunda çözülmesini istedi. Ancak Sultan II. Mahmud'un, Yunanistan meselesindeki tavrı çok netti. Rusların tekliflerini katiyyen kabul etmeyen II. Mahmud, gerekirse savaşmaktan kaçınmayacağını bildirdi. Sultanın kararlı duruşu, Ruslara aradığı fırsatı verdi. Zira Ruslar, Osmanlı'nın bu savaşı kaldırabilecek bir durumda olmadığının farkındaydı. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nin Navarin olayındaki tutumu ve Yunan meselesindeki isteklerinin karşılanmamasını savaş sebebi saydı.[6] Almış olduğu bu kararı İngiltere ve Fransa'ya da bildiren Rusya, onları kendi safında Osmanlı'ya karşı savaşmaya davet etti. Ancak her iki devlet de Rusya'nın teklifine sıcak bakmadı. Bunun üzerine Rusya, Osmanlı Devleti'ne tek başına savaş açma kararı aldı.[7]

Balkanlardan Kafkaslara çok geniş bir coğrafyada hüküm süren bu savaşta Osmanlı Devleti, asker sayısı başta olmak üzere mühimmat ve erzak yetersizliği, aylıklı askerlerin itaatsiz davranışları, yerel yöneticilerin gayretsizlikleri gibi birçok sorunla karşı karşıya kaldı.[8] Aynı zamanda Osmanlı birlikleri arasında yaşanan haberleşme sorunu, Rus ordusunun ilerleyişinin yakından takip edilememesi, firar vakalarının yaygın görülmesi gibi nedenler de Osmanlı açısından savaşın seyrini olumsuz yönde etkileyen faktörler arasındaydı.[9]

Rus tarafında işler Osmanlı'ya nazaran daha iyi durumdaydı. Asker sayısının yanı sıra mühimmat ve erzak açıdan Osmanlı'dan iyi durumda olan Rus birliklerinin en önemli silahı ise coğrafyayı iyi bilen komutanlarıydı. Bütün bu avantajları iyi kullanarak savaşı kısa sürede neticelendireceklerine inanan Rusların en büyük handikapı ise Şumnu'yu ele geçirebileceklerine olan inançlarıydı. Zira Şumnu'nun bulunduğu bölge, oldukça zorluydu. Bulgaristan ovasında küme halinde bulunan tepelerin doğu yakasında inşa edilen Şumnu, sert kayalıklar ve uçurumlu bayırlardan oluşmaktaydı. Aynı zamanda Osmanlı ordusunun karargâh merkezi de olan Şumnu, bu özelliği ile ele geçirilmesi bir hayli güç olan yerlerdendi.[10] Bununla birlikte Tuna'dan gelerek güneye doğru yönelecek olası Rus saldırılarına karşı doğudaki Varna ile birlikte ikinci bir

---

gruplar arasında toplumun huzur ve asayişini bozacak faaliyetler yaygınlaşmıştı. Ayrıntılı bilgi için Bkz.Tuğrul Özcan, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılmasının Toplumsal Etkileri: Bosna Eyaleti Örneği", Ed. Zafer Gölen; Abidin Temizer, *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri,* C: 3, Gece Kitaplığı, Ankara, 2016, s. 1323.

6 Şerafettin Turan, "1829 Edirne Antlaşması", *AÜ. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 9/1-2 (1951), s.114-115.

7 Tuğrul Özcan, *Sosyal ve Ekonomik Etkileri Açısından 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı*, Gece Kitaplığı, Ankara 2014, s. 20.

8 Ahmed Muhtar Paşa, *1828–1829 Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi*, C: I., Büyük Erkan-ı Harbiye Reisliği Ankara Matbaası, 1928, s. 56.

9 *Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, (BOA),* Hatt-ı Hümâyûn (HAT.), 1059/43550, H. 17. S. 1244/M. 29 Ağustos 1828.; *BOA,* HAT. 1027-42791, H. 19. S. 1245/M. 20 Ağustos 1829.

10 Ahmed Muhtar, *a.g.e.,* 58.

savunma merkezi olan Şumnu, hem asker hem de mühimmat ve erzak bakımından diğer kale merkezlerine göre çok daha avantajlıydı.[11] Bütün bunların farkında olan Ruslar ise Şumnu'yu bir an önce ele geçirerek Osmanlı birliklerinin direncini kırmak niyetindeydi. Ancak Rusların bu isteği, kolay gerçekleşecek gibi görünmüyordu. Bir yandan coğrafyanın zorlu yapısı diğer yandan kale birliklerin savunma gücü ve Osmanlı'nın kale dışına rahatlıkla çıkabilecek askere sahip olması, Rusların işini zorlaştırıyordu. Başlarda kaleyi uzaktan muhasara etmeye çalışan Ruslar, başarılı olamayacaklarını anlayınca kaleyi doğu tarafından kuşatmaya karar verdi.[12] Aynı zamanda Osmanlı'nın bölgeye olan yardımlarının önüne geçerek Şumnu'yu savunmasız bırakmayı da hedefleyen Ruslar, bütün çabalarına rağmen Şumnu'yu ele geçirmeyi başaramadı. Bunda Osmanlı birliklerinin Rus kuvvetleri karşısındaki müthiş direncinin yanı sıra Rus ordusunda yaşanan veba, kolera, tifo, tifüs, dizanteri, sıtma ve uyuz gibi salgın hastalıkların yaygınlaşması da etkili oldu.[13] Aynı zamanda olumsuz hava koşulları, erzak ve su yetersizliği gibi sair sebepler de Şumnu'nun Ruslar tarafından ele geçirilememesinin nedenleri arasındaydı.[14]

1828-1829 Osmanlı-Rus harbinin ortaya çıkışı, tarafların askerî gücü, Balkan Cephesi'ndeki mücadeleler ve bu cephede meydana gelen Şumnu muhasarasına değinilen bu çalışmada, arşiv belgeleri başta olmak üzere döneme ilişkin kaynaklardan yararlanılmıştır. 1828-1829 Osmanlı-Rus harbi özelinde yapılan çalışmalara katkı sunmayı amaçlayan bu çalışma, Şumnu özelinde yapılacak çalışmalar için de örnek teşkil etmeyi hedeflemektedir.

Şumnu'nun Tarihçesi

Günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde bulunan Şumnu (Şumen), Varna'nın 90 km. batısında, Balkan sıradağlarının kuzey eteğinde yer almaktadır.[15] Sahip olduğu stratejik konumu ve kale şehir olması sebebiyle tarih boyunca idaresi altında bulunan devletler için önemli bir yer teşkil eden Şumnu'nun tarihi, M.Ö. Traklar'a kadar uzanır. XIV. yüzyıla kadar Roma, Bizans ve Bulgar hâkimiyetinde kalan ve bu süre zarfında kale şehir olarak kayda değer bir gelişme gösteren Şumnu'nun, Osmanlı idaresine geçmesi ise 1388/1389 yılına rastlar.[16] Vezîr-i âzam Çandarlı Ali Paşa tarafından herhangi bir çatışma olmadan Osmanlı idaresine giren şehrin nasıl ele geçirildiğine ilişkin kesin bir kayıt olmamakla birlikte kroniklerde ve modern kaynaklarda, ovada

---

11 Osman Köksal, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında Birlikte Yaşam Standardına Lokal Bir Yaklaşım: Şumnu Örneği", *38. Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi,* 10 - 15 Eylül 2007, s. 601.

12 Ahmed Muhtar, *a.g.e.,* s. 61.

13 Tuğrul Özcan, "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı Sırasında Yaşanan Sağlık Sorunları", *History Studies*, 2/3 (2010), s. 258.

14 *BOA*, HAT., 1063-43645, H. 16. S. 1245/M. 17 Ağustos 1829.

15 Çakın, *a.g.e.,* s. 92.

16 Machiel Kiel, "Şumnu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C: 39, Türkiye Diyanet Vakfı İsâm Ansiklopedisi Yayınları, İstanbul 2010, s. 227.

karargâh kuran Osmanlılara kalenin anahtarının doğrudan ahali tarafından verildiği, paşanın da ertesi gün kaleye girerek sağlamlaştırdığı bilgisi yer alır.[17] İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise bu görüşlerin aksine Çandarlı'nın kaleyi mücadele ile ele geçirdiğini belirtir.[18]

1444 yılında Macar Kralı Vladislav ve Janos Hunyadi kumandasındaki 30 bin kişilik Haçlı ordusu tarafından yerle bir edilen şehir[19], uzunca süre boş kaldıktan sonra 1479 yılından itibaren Anadolu'dan getirilen Türkmen gruplar tarafından yeniden iskân edildi.[20] Yaklaşık bir asır devam eden bu göç hareketinin ardından şehirde bulunan Bulgar köylerinin büyük bir kısmı Müslüman oldu ve Türkçe'yi benimsedi.[21] Bu dönemde, 74 Hristiyan hâne ve 11 Müslüman hâne olmak üzere toplam 85 hâneden müteşekkil bir yerleşim yeri olan Şumnu, 1525 tarihine gelindiğinde nüfusun kayda değer bir kısmını Müslümanlar oluşturur duruma geldi. Müsüman nüfus sayısındaki artış daha sonraki dönemlerde de katlanarak devam etti. Nitekim 1555 yılında şehirdeki Müslüman nüfus oranı %62 iken bu sayı XVII. yüzyılda %76 oldu.[22] Evliya Çelebi'nin aktarımına göre bu tarihlerde iki bin hâne sayısına sahip olan Şumnu, aynı zamanda çok sayıda dükkân, dinî ve sosyal yapının bulunduğu önemli merkezlerden birisiydi.[23] Evliya Çelebi'den sekiz yıl sonra şehri ziyaret eden Bulgar Katolik Episkopos Philipp Stanislavov ise şehirde binden fazla Ortodoks Hristiyan Bulgar ile dört bin civarında Müslüman Türk'ün bulunduğunu belirtmektedir. Romen Katoliklerin sayısının ise 120 olduğunu ifade eden Stanislavov'un bahsettiği bu gruplar, Avârız Defteri'nde, Romen Katolik grupları şeklinde zikredilmektedir.[24]

XVIII. yüzyıla gelindiğinde ise nüfusun %81'ini Müslümanların oluşturduğu Şumnu, adeta büyük bir Müslüman merkezi haline geldi. Nüfus artışına paralel olarak imar faaliyetlerinin de önem kazandığı şehir, bu gelişimiyle Rusya'nın da kıskacına girdi. Bu tarihten itibaren XIX. yüzyılın son çeyreğine

---

17 Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ Neşri Tarihi*, C. I, (Haz.) Faik Reşit Unat; Mehmed A. Köymen, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 251-255.; Senem Karagöz, "XV. Yüzyılda Bir İskân Metodu Olarak Mezralarda Şenlendirme: Şumnu Örneği (Mezralar: Üzerinde Son Bulan Yaşamın Kalan İzleri mi Yoksa Yeni Başlayacak Hayatın İlk Adımları mı?)", *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* 7 (2020), s. 383.

18 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* C: I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2016, s. 193.

19 Halil İnalcık; Mevlûd Oğuz, *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 53.

20 Fatih Özdemir, *Td 382 Numaralı Tahrir Defterine Göre Kanuni Devrinde Şumnu Nahiyesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015, s. 11.

21 Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler" *İstanbul Üniversitesi İFM*, 15/1-4 (1953), s. 213-214-223-224.

22 Kiel, *a.g.m.,* s. 228

23 *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, C: 3, 2. Kitap, Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, YKY., İstanbul 2007, s. 406-407.

24 Kiel, *a.g.m.,* s. 228.

kadar aralıklarla devam eden Osmanlı-Rus çatışmalarına sahne olan şehir, sahip olduğu stratejik konumu sebebiyle Osmanlı ordusunun da temel üssü haline geldi. İlerleyen dönemlerde Vezîr-i âzam Muhsin Mehmed Paşa'nın gayretiyle daha da güçlendirilen Şumnu, Osmanlı Devleti'nin Balkan (Tuna) ordusunun karargâh merkezi oldu. Bu oluşumla beraber Şumnu artık sıradan bir yerleşim yeri olmaktan çıktı, Şumnu ordugâhı, Şumnu meştası, Şumnu sahrası gibi isimlerle anılmaya başlandı.[25]

XIX. yüzyılın ortalarında Silistre eyaletine bağlı bir kaza merkezî olarak ortaya çıkan Şumnu, 31 mahalleden müteşekkil bir yerleşim yeriydi. Mahallelerinin büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu şehirde, geriye kalan nüfusun büyük kısmını Bulgarlar oluşturmaktaydı.[26] Osmanlı'nın son dönemine gelindiğinde ise Müslümanların şehirdeki nüfus oranı %53'e kadar geriledi. Bu sayı 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşının ardından imzalanan Ayastefanos ve Berlin Antlaşmalarıyla birlikte daha da azaldı.[27] Ancak buna rağmen şehirde kayda değer bir Türk nüfusu yaşamaya devam etti.[28]

Şumnu Kalesi

Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda bulunan Şumnu Kalesi'nin tarihi Demir Çağı'na kadar uzanmaktadır. Bir dönem Traklar ve Romalıların kontrolünde kalan kale, Bizanslılar tarafından garnizon kasabası olarak yenilendi. Orta Çağ'da Bulgar İmparatorluğu'nun önemli bir kalesi olarak gelişen Şumnu Kalesi, I. Bulgar İmparatorluğu döneminde, başkentler ve dinî merkezin savunmasını sağlayan merkezin bir parçasıydı. X. ve XII. yüzyılda çok fazla işlevi bulunmayan kale, XIII. yüzyılda tekrardan gelişmeye başladı. 1278 tarihinde geçici olarak Bizanslıların kontrolüne bırakılan kale, bu dönemde idarî ve askerî merkez haline geldi. Çandarlı Ali Paşa'nın bir seferi esnasında 1388 tarihinde Osmanlı hâkimiyetine giren kale, bu tarihten sonra gelişmeye devam etti.[29]

Tuna boyunca sıralanan Silistre, Rusçuk, Yergöğü, Ziştovi ve Niğbolu kalelerinin ikmal merkezi olan Şumnu Kalesi ve çevresi, Osmanlı-Rus harplerinde çoğu kez askerî karargâh merkezi olma rolünü üstlendi. Öyle ki, 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı esnasında Rus kuvvetlerinin Tulça'yı geçip Babadağ'ı işgal etmeleri üzerine Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Muhsinzade Mehmet Paşa, Hacıoğlu Pazarı'ndaki karargâhı, Şumnu'ya nakletti. 1787-1792 Osmanlı-Rus savaşında ise Serdar-ı Ekrem Şerif Hasan Paşa, Şumnu'yu kışlık

---

25 Kiel, *a.g.m.,* s. 228; Özdemir, *a.g.t.*, s. 13.

26 Köksal, *a.g.m.* 2007, s. 599.

27 Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya (1789-1919)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 86; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C: IV, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2011, s. 428-430; Hüseyin Avni Bıçaklı, *Türkiye-Bulgaristan İlişkileri (1878-2008)*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul 2016, s.84.

28 Kiel, *a.g.m.,* s. 228.

29 Neşrî, *a.g.e.,* s. 251-255

karargâh olarak kullandı.[30] Yine Kırım Savaşı sırasında Tuna Ordusu komutanı Ömer Paşa, karargâhını Şumnu'da kurdu ve hazırlıklarını burada tamamladı. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sırasında da Rumeli Cephe Komutanlığı ve Tuna Şark Ordusu Komutanlığı'nın karargâhı olarak kullanılan kale, bu çalışma konusunu oluşturan 1828-1829 Osmanlı-Rus harbinin de en hassas noktalarından birisi oldu.[31]

Osmanlı-Rus Harbi'nin Ortaya Çıkışı

XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti açısından oldukça önemli olaylara sahne oldu. Bir yandan devam eden savaşlar, diğer yandan isyanlar ve değişim hareketleri ile tarihinin en zorlu ve en çetrefilli dönemlerinden birini yaşayan Osmanlı Devleti, Rusya'nın artan baskısı ile daha da güç durumda kaldı.[32] Başlarda bir kara devleti olarak ortaya çıkan ve zamanla sınırlarını genişletmek ve sıcak denizlere ulaşmak maksadıyla kuzeye ve güneye sistemli bir yayılma politikası benimseyen Rusya'nın bu politikası, Osmanlı ile Rusya'yı defalarca kez karşı karşıya getirdi.[33] 1696 tarihinde Azak Kalesi'nin Rusların eline geçmesiyle başlayan mücadeleler, 1828-1829 Osmanlı-Rus harbine kadar artarak devam etti.[34]

1828-1829 Osmanlı-Rus harbinin görünürdeki sebebi, 20 Ekim 1827 tarihinde Navarin Limanı'na demirlenmiş olan Osmanlı donanmasının yakılmasıdır.[35] Önce ordusunu ardından donanmasını kaybeden Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu bu güç durumu fırsata çeviren Rus Çarı I. Nikolay, 26 Nisan 1828 tarihinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti.[36] Oldukça geniş bir coğrafyada etkili olan bu savaşın arka planında Çar I. Petro'nun ünlü vasiyeti yer alır.[37] Nitekim Petro'nun ölümünden sonra Rus dış politikasına büyük ölçüde etki eden bu vasiyete göre; Ruslar, Karadeniz'de hâkimiyeti ele alana kadar mücadeleye devam etmelidir. Bu uğurda ne gerekiyorsa yapılmasını isteyen Çar I. Petro, Türkiye ile İran arasına fesat tohumları ekilerek Asya'ya hâkim olunabileceğini ve bu sayede Hindistan'a kadar rahatlıkla ilerleneceğini

---

30 Osman Köksal, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Şumnu'daki Gayrimüslim Sekenenin Demografik, Sosyo-Ekonomik Görünümü", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/2 (2005), s. 188-189.

31 BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Evrak (TS. MA.e.), 711-101, H. 29. Z. 1244/M. 2 Temmuz 1829.

32 Besim Özcan, "1828-29 Osmanlı-Rus Harbi'nde Erzurum Eyaleti'nden Rusya'ya Göçürülen Ermenilerin Geri Dönüşlerini Sağlama Faaliyetleri", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 46 (2011), s. 196.

33 Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2001)*, Der Yayınları, İstanbul 2006, s. 163.

34 Gürsel, *a.g.e.,* s. 48-49.; Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*, Alkım Yayınları, İstanbul 2006, s. 45.; Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 262.

35 Çakın, *a.g.e.,* s. 6-7.

36 Kemal Beydilli, *"Mahmud II"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C: 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 353.

37 Gürsel, *a.g.e.,* s. 56.

öngörmektedir. I. Petro'nun üzerinde durduğu bir diğer önemli nokta ise Türklerin Balkanlardan atılması hususudur. Ancak bu şartlar sağlanırsa, Şark meselesinin kendi menfaatleri doğrultusunda çözüleceğine inanan I. Petro'nun bu vasiyeti, Rus dış politikasına her daim yön verdi ve Ruslar, Osmanlı Devleti'nin güçsüz durumda kaldığı her olayda ön sırada yer aldı.[38] Nitekim 1821 tarihli Yunan (Rum), isyanının ortaya çıkmasında da Rusların payı büyüktü. Ancak sadece Rusya değil İngiltere ve Fransa'da Rumların bağımsızlığı için destek oldu.[39] Londra Antlaşması'nı Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmek maksadıyla büyük çaba sarf eden bu devletler, Roma İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmayı hayal ediyordu.[40] Özellikle İngiltere ve Rusya başından beri Yunan bağımsızlığını ve Mora'nın özerkliğini Osmanlı'ya kabul ettirmeye kararlıydı. Bu maksatla, 1827 tarihinde Petersburg Protokolü imzalayan devletler, Osmanlı Devleti'ni daha da güç durumda bırakmak ve Mısır'a giden yardımları önlemek amacıyla 1827 tarihinde Mora'ya bir filo gönderdi. Bu esnada Osmanlı ve Mısır birliklerine ait donanmalar da Navarin Limanı'ndaydı. Osmanlı donanması, limandan çıkmak istediyse de müttefik donanması tarafından engellenerek ateşe verildi.[41] Bu saldırı ile sadece Osmanlı donanması yok edilmedi aynı zamanda altı bin Osmanlı denizcisi de katledildi.[42] Yaşanan saldırıyı devletler nezdinde şiddetle kınayan Osmanlı Devleti, tazminat talebinde bulundu. Ancak Rusya başta olmak üzere müttefik devletler, saldırının sorumluluğunu Türk komutanlarının üzerine yıkarak Osmanlı Devleti'nin isteklerine kulak tıkadı.[43]

Rusların giderek saldırganlaşan politikası ve bu olaydaki tutumu Osmanlı-Rus savaşını kaçınılmaz hale getirdi. Fakat Osmanlı Devleti, yeni bir savaşa hazır değildi. Zira Yeniçeri Ocağı yeni kaldırılmış ve kurulan ordu da henüz geliştirilebilecek bir ortamı bulamamıştı. Diğer yandan Navarin baskını ile donanmasını da kaybetmişti. Bu durumun farkında olan Rusya ise baskılarını daha da arttırarak Osmanlı Devleti'ni savaşa zorladı. Sultan II. Mahmud'un Yunanistan meselesindeki tavrı da Rusya'ya aradığı fırsatı verdi. Ruslara göre; Osmanlı Devleti'nin Navarin olayı ve Yunan meselesindeki tutumu başlı başına bir savaş sebebiydi.[44] Bu maksatla İngiltere ve Fransa'yı Osmanlı'ya karşı birlikte savaşmaya davet etti. Ancak her iki devlet de Rusya'nın bu teklifine sıcak bakmadı. Zira iki devlet, Mora'nın tasfiyesi hususunda anlaşmışlardı. İngiltere, Mısır ordusunu Mora'dan çıkarmak amacıyla İbrahim Paşa üzerine birkaç savaş gemisi gönderirken, Fransa da 30 bin kişilik bir kuvvetle, Mora'yı

38 Mustafayev, *a.g.m.*, s. 19-21.
39 Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e,* İmge Kitapevi Yayınları, İstanbul 2009, s. 298-299.
40 Miyase Koyuncu Kaya, "Osmanlı İdaresinde Bir Balkan Şehri: Varna (1774- 1878)", *Turkish Studies*, 10/1 (2015), s. 384.
41 Gürsel, *a.g.e.*, s. 85.
42 Çakın, *a.g.e.*, s. 7.
43 Gök, *a.g.t.*, s. 13.
44 Turan, *a.g.m.*, s.114-115.

işgal etti. İngiltere, Fransa cephesinde bunlar yaşanırken Rusya, Osmanlı Devleti'ne tek başına savaş açma kararı aldı.[45]

7 Mayıs tarihinde bir yandan Prut Nehri'ni geçerek Boğdan'a giren Rus birlikleri, diğer yandan doğuda Anapa Kalesi'ni kuşattı.[46] Rus tarafında bunlar yaşanırken, Osmanlı cephesinde işler yolunda değildi. Yeniçeri birliklerinin muhalefeti ve yeni kurulan ordu teşkilâtının henüz tamamlanamaması dolayısıyla bir hayli zor durumda olan Osmanlı Devleti, Bâb-ı Meşîhât'ta bir toplantı düzenlemeye karar verdi. 20 Mayıs 1828 tarihinde düzenlenen bu toplantıya oldukça geniş bir katılım sağlandı. Toplantıda söz alan, Şeyh Sıtkızâde Efendi, harbe girmenin gerekli olduğunu dile getirince, Sadrazam Selim Mehmed Paşa, savaştan korkmadıklarını ancak bunun vakitsiz olduğunu belirterek, yeni kurulan ordunun henüz savaşabilecek bir durumda olmadığını vurguladı. Ancak yapılan tartışmaların ardından savaş fikri galip geldi ve Rusya'ya savaş ilan edilmesine karar verildi.[47] Fakat verilen bu karara rağmen Osmanlı'nın durumu ortaydı. Devlet böylesine büyük bir savaşı kaldırabilecek bir durumda değildi. İngiltere ve Fransa ile diplomatik ilişkiler de kesilmişti. Bu şartlar altında savaşmayı göze alan Osmanlı Devleti, taşra yöneticilerine gönderdiği beyannâme ile savaştan kaçınmanın Yunanlıların bağımsızlığını kabul etmek demek olduğunu belirterek bu savaşın sıradan bir savaş değil din ve milli varlık savaşı olduğunu vurguladı.[48] Sultan II. Mahmud tarafından Rumeli ve Anadolu eyaletleri başta olmak üzere imparatorluğun her bir noktasına gönderilen fermanlarda; Rusya'nın Osmanlı topraklarına tecavüz ettiği ve bunun karşılığında Osmanlı Devleti'nin savaş ilan ettiği belirtilerek, 12 yaşından 70 yaşına kadar eli silah tutan herkesin mücadeleye hazır vaziyette orduya katılması emrolundu.[49] Bu maksatla Anadolu ve Rumeli'nin birçok şehir ve kasabasına askerî ve sivil yetkililer gönderildi ve ahalinin orduya katılımı sağlanmaya çalışıldı. Osmanlı Devleti'nde bunlar yaşanırken Ruslar ise hazırlıklarını çok daha önceden tamamlamıştı. Öyle ki, Osmanlı Devleti'nin hazırlıkları devam ederken Ruslar, Kafkas ve Balkan Cephelerinde harekâta başlamıştı. Mevcut durum böyle iken Osmanlı Devleti, aldığı tedbir ve yaptığı hazırlıkları aceleye getirmek zorunda kaldı. Bu da savaş süresince birtakım eksikliklerin yaşanmasına sebep oldu. Ayrıca Balkan ve Kafkas Cephesi'nde aynı anda mücadele edilmesi mevcut sorunları daha da

---

45 Özcan, *a.g.e.,* s. 20.

46 Turan, *a.g.m.,* s. 116.

47 Uçarol, *a.g.e.,* s. 164.

48 Abdullah Saydam, "1828-1829 Türk-Rus Savaşı Ve Bir Bürokratın Doğuşu: Mehmed Vecîhî Paşa", *History Studies,* 11/4, (2019), s. 1345; Bilâl N. Şimşir, *Ege Sorunu-Belgeler,* C: I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. XXV-XXVI.; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)*, C.5, (Çev.) Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009, s. 280.

49 *BOA*, Cevdet Askerîye (C..AS.), 260-10829, H. 29. Z. 1243/M. 12 Temmuz 1828.

arttırdı. Bu nedenle Osmanlı Devleti, savaşı belirli kilit noktalar üzerinden yönetmek etmek zorunda kaldı. Balkan Cephesi'nde bu noktalar; Varna ve Şumnu iken, Doğu Cephesi'nde Erzurum, Kars, Ahılkelek ve Ahıska kilit noktalar olarak ön plana çıktı. Balkan Cephesi'nde Ağa Hüseyin Paşa ile Kaptan-ı Derya İzzet Paşa'yı görevlendiren Osmanlı Devleti, Doğu Cephesi'nde ise Galip Paşa'yı görevlendirmişti.[50]

Ruslar ise Balkan Cephesi'nde Kont Diebitsch'i, Doğu Cephesi'nde ise Paskeviç'e görev vermişti. Öte yandan her iki cephe için 92 bin asker seferber eden Osmanlı Devleti'nin Kafkas Cephesi'ndeki kuvvetlerinin 32 binini düzensiz birlikler oluşturuyordu. Rus ordusunun mevcudu sadece Kafkas cephesinde ilk etapta 50 bin civarındaydı. Oldukça deneyimli askerlerden oluşan Rus ordusunun birçoğu da bölgeyi çok iyi tanıyan isimlerdi.[51]

Tarafların Askerî Gücü

Yeniçeri Ocağı'nı kısa bir süre önce lağveden Osmanlı Devleti'nde savaş başladığında ordu henüz yeni kurulmuştu. Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye adıyla kurulan ordu, ücretli askerlerden oluşmaktaydı. Genellikle kura usulüyle seçilen orduya Müslüman olmayanlar alınmazdı. Subay eksikliği başta olmak üzere birçok yönden eksiği bulunan ordunun en önemli yetersizliği ise yeterli tecrübe ve donanıma sahip olmamalarıydı. Bu da orduyu savunmasız ve güç durumda bırakıyordu.[52] Bu sebeple devlet, ordunun asker sayısını arttırmak için ahaliden gönüllü asker toplama yoluna gitti. Balkan Cephesi'nde bu görevi, Kapıcıbaşı Ahmed Bey ve Pravadili Ömer Ağa'ya veren devlet, Şark Cephesi'nde ise Süleyman Efendi'yi görevlendirdi.[53] Bunun üzerine Rumeli'den 100 bin, Anadolu'dan ise 32 bin asker temin edildi. [54]

Gönüllü birliklerin yanı sıra Osmanlı ordusunda Arnavut askerler de yer almaktaydı. Klasik dönemden itibaren Osmanlı ordusunda aylıklı olarak hizmet veren bu gruplar, ne zaman sefere iştirak edilmesi talep edilse Osmanlı ordusunda görev alırlardı.[55] Bunun yanı sıra kısa bir süre önce lağvedilen Yeniçeri birliklerinden de orduya katılmaları istendi. Yapılan çağrı üzerine Ankara vilayetinden 500, Kayseri kazasından 150, Bolu vilayetinden de bin yeniçeri orduya dâhil edildi.[56] Yine Kırşehir kazasından 150 asker cepheye

---

50 Enver Ziya Karal, Osmanlı *Tarihi,* C: V., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 120; Adem Kara, "1828-29 Osmanlı- Rus Savaşı ve Anadolu'da Alınan Tedbirler", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/14 (2005), s. 122.

51 Ahmed Muhtar, *a.g.e.,* s. 209.; Halûk F. Gürsel ise Osmanlı'nın Doğu Anadolu'daki gönüllü mevcudunun 32 bin olduğunu belirtirken, Balkanlarda bu sayının 100 binlere ulaştığını ifade eder. Ayrıntılı bilgi için Bkz.Gürsel, *a.g.e.,* s. 86.

52 Yaşar Kop, *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Kars ve Çevresi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1999, s. 50.

53 Özcan, *a.g.e.,* s. 33.

54 Gürsel, *a.g.e.,* s. 86.

55 *BOA*, HAT., 1020-42605, H. 29. Z. 1243/M. 12 Temmuz 1828.

56 Özcan, *a.g.e.,* s. 35.

gönderildi.[57] Ancak bu grupların cepheye ulaşması sanıldığı kadar kolay olmadı. Bunların bir kısmı daha cepheye varmadan firar etti. Öyle ki, Karesi Sancağı'ndan orduya dâhil olmak üzere yola çıkan iki bin yeniçerinin ancak bin kadarı belirlenen cepheye ulaştı.[58]

Osmanlı ordusunda, cephe gerisinde hizmet veren gruplar da vardı. Bunlar, sıcak muharebeye girmeden, cephedeki ordunun ihtiyaçlarını belirlenen noktalara ulaştırmakla yükümlüydü. Bunlardan bir kısmı orduda daimî görev alırken, bir kısmı da sadece sefer zamanında orduya dâhil olurdu. Onlar da genellikle sefer güzergâhında bulunan idareci ve esnaftan seçilirdi.[59]

Osmanlı ordusu, silah ve mühimmat bakımından da yetersizdi. Bu sebeple mevcut imalathânelere ek olarak Edirne, Şarköy, Şumnu, Akşehir, Çirmen ve Berkofça gibi birçok yere yeni imalathâneler açıldı.[60] Kimi zaman da silah ve mühimmat ihtiyacı, küçük atölyelerden sağlandı. Üretimin talebi karşılayamadığı durumlarda ise ahalinin elindeki silah ve mühimmatlar mübâyaa yoluyla satın alındı. Bazen de savaşa dâhil olmayan ülkelerin tesislerinden ve silah tüccarlarından bu tarz ihtiyaçlar temin edildi.[61]

Osmanlı ordusunun aksine Rus ordusu, Avrupa usulüne göre yetiştirilmiş tecrübeli askerden oluşmaktaydı. Sadece Balkan Cephesi'nde 130 bin askerini sahaya süren Ruslar, Kafkas Cephesi'nde ise 51 nizamî piyade taburu, 11 süvari grubu, Kuban ve Terek Kazaklarından kurulmuş 17 alayla sahadaydı. Bununla beraber denizlerde de üstünlüğü elinde bulunduran Rus birliklerine ait olan iki filonun biri Karadeniz'de diğeri ise Akdeniz'deydi. Karadeniz'deki filo 16 adet harp gemisi, 7 adet korvet (bugünkü kruvazör), 6 adet fırkateyn ve 1679 adet toptan oluşmaktaydı. Bu filoya Amiral Grig komutanlık ederken, Akdeniz'deki filonun komutanı Keyde idi.[62]

Savaşın Başlaması ve Balkan Cephesi

Savaş, Doğu ve Batı harekâtı olmak üzere iki cephede cereyan etti. Osmanlı Devleti, başkentini daha yakından tehdit ettiği için bilhassa Balkan Cephesi'ne yoğunluk verdi.[63] Öyle ki, Balkanlardaki askerî harekât için savaşın hemen başında on tabur askerin yanı sıra Kırcaali askerinin de Şumnu

---

57 *BOA*, C..AS., 232-9837, H. 07. C. 1244/M. 15 Aralık 1828.

58 *BOA*, C..AS., 404-16698, H.19.B.1244/M. 25 Ocak 1829.

59 Ahmet Çaparlar, *1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nde Sefer Organizasyonu ve Lojistik,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2022, s. 51.

60 *BOA*, C.. AS., 518-21639, H. 12. Za.1244/M. 16 Mayıs 1829.

61 Salim Aydüz, "Osmanlı Silahları, Silah Üretim Merkezleri ve Literatürü Tarihi", *Tarih Okulu*, X (2011), s. 15-16.; Mehmet Çetin-Recep Kök, "Kırım Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti ile Müttefik Devletler Arasındaki Silah Ticareti (1854-1856)" *History Studies*, 8/4 (2017), s. 35.

62 Kop, *a.g.t.*, s. 55-57.

63 Çakın, *a.g.e.*, s.23.

ordugâhına gönderilmesi kararlaştırıldı.[64] Yine Balkan Cephesi'ne gönderilmek üzere Hüdavendigar, Kocaeli, Menteşe ve Karesi sancakları ve sair kazalardan ivedikle bölgeye asker nakli istendi.[65]

Rus birlikleri de Balkan Cephesi'ni ziyadesiyle önemsiyordu. Burada kesin sonuç almak isteyen Ruslar, Balkan Cephesi komutanlığına Diebiç'i getirdi. Diebiç'in karşısında Osmanlı ordusunda, Balkan Cephesi'nde; Tuna Seraskeri Ağa Hüseyin Paşa ve Varna muhafızı Kaptan-ı Derya İzzet Paşa vardı. İstanbul ve çevresine yapılabilecek olası saldırılara karşı otuz bin asker görevlendiren Osmanlı Devleti, Çanakkale Boğazı üzerinden İstanbul'a yapılabilecek olası tehlikelere karşı da yedi bin asker görevlendirmişti. Bunun yanı sıra Tesalya'da on bin, Dobruca ve Tuna Nehri etrafındaki kalelerde otuz bin, Varna ve çevresinde yirmi bin asker görevlendiren devlet, Şumnu'da ise sadece savaşın başlarında yirmi beş bin kişilik bir askerî kuvvet konuşlandırmıştı.[66] Ayrıca bölgedeki köy ve kasabalardan da Osmanlı ordusuna gönüllü olarak katılanlar vardı. Yine Rumeli'deki bazı Tatar ve Kazak kabileleri ile Potkalı Kazaklarından bir grup da Osmanlı ordusuna gönüllü olarak katılmıştı.[67] Bunun yanı sıra Arnavut aylıklı askerlerden de yararlanılmıştı.[68] Öyle ki, Şumnu'da Serasker Hüseyin Paşa komutasındaki kırk bin kişilik askerî birliğin on bin kadarını Arnavut askerler oluşturmaktaydı. Ancak bu grupların orduda yer alması beraberinde bir dizi sorunu da getirdi. Kendi komutanları tarafından idare olunmaları dolayısıyla kolay kolay emir altına girmeyen bu gruplar, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye birlikleri ile rekabet içindelerdi.[69]

Balkan Cephesi'ndeki mücadeleler ağırlıklı olarak Vidin, Niğbolu, Rusçuk, Silistre ve Varna gibi merkezlerin savunulması şeklinde gerçekleşti.[70] Rusların öncelikli hedefi, bu kaleleri ele geçirerek Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki savunma direncini kırmaktı. Bu noktaları ele geçirmeden, ilerlenilmesi halinde birliklerinin saldırıya açık hale geleceğinin farkında olan Ruslar, ordunun ikmal yollarının kapanacağının da bilincindeydi.[71] Bilhassa Varna, bu noktalar arasında en önemli güzergâhtı. Zira Varna yolu, Rus sınırında Osmanlı payitahtına giden en kısa yol olmakla beraber denizden takviye imkânı sağlamaktaydı. Bu maksatla şehri, denizden yirmi dört kıt'a savaş gemisi ile kuşatmaya başlayan Rus birlikleri, karadan da on sekiz bin asker ile harekete geçti. Rusların şehri muhasara altına alması üzerine Kaptan-ı

---

64 *BOA*, HAT., 1021-42650, H. 29. M. 1244/M. 11 Ağustos 1828.; C.. AS., 941-40826, H. 05. S. 1242/ M. 8 Eylül 1826.

65 *BOA*, HAT., 1037-42976, H. 25. Z. 1244/M. 28 Haziran 1829.

66 Çakın, *a.g.e.*, s. 74.

67 *BOA*, HAT., 296-17641, H. 29/Z/1244/M. 2 Temmuz 1829.

68 *BOA*, C..AS.., 154-6798, H. 29.Z.1244/M. 2 Temmuz 1829.

69 *BOA*, HAT., 1071-43824, H. 09. M. 1244/M. 22 Temmuz 1828; Muhammed Emin Çalar, "Modern Ordunun Kadim Savaşçıları: 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nde Arnavut Askerlerin İstihdamı", *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 3/1 (2022), s. 74.

70 *BOA*, HAT., 1074-43934, H. 29.Z. 1243/M. 12 Temmuz 1828.

71 Çalar, *a.g.m.*, s. 72.

derya İzzet Mehmet Paşa, maiyetindeki beş bin kişilik bir ordu ile 17 Temmuz'da Varna'ya girdi ve 21 Temmuz'da Rus birlikleri ile karşı karşıya geldi. Sirozî Yusuf Paşa'nın da yardıma geldiği bu çatışmada, her iki tarafta çok sayıda kayıp verdi.[72] Bunun üzerine İstanbul'dan piyade ve süvari birlikleri ile Şumnu'dan dört tabur Mansûre ve beş bin kadar çeşitli sınıflara mensup askerî birlik Varna'ya gönderildi.[73] Ayrıca Şumnu civarında bulunan Filibeli Derviş Paşa'nın emrindeki 500 asker ile Ömer Viriyonu Paşa komutasındaki Arnavut askerlerin de Varna'ya gitmesi emrolundu.[74] Varna savunmasına destek gönderen yerlerden biri de Karadeniz kıyısındaki İğneada'ydı. İğneada Muhafızı Yusuf Paşa da maiyetindeki bin kadar askerin bir kısmını Varna'ya sevk etti.[75]

Varna'da Osmanlı-Rus birlikleri arasında çok şiddetli çatışmalar yaşandı. Her iki tarafın da çok sayıda kayıp verdiği bu çatışmalar da bir Rus general öldürüldü. Bunun üzerinde Ruslar, çatışmanın şiddetini arttırarak 29 Eylül tarihinde şehri karadan ve denizden tamamen kuşattı. Ruslar kaleyi kuşattığında Osmanlı birliklerinin sayısı yok denecek kadar azdı. Bu sebeple iki gün içinde yardım gelmezse Varna'nın Ruslara teslim olacağının haberi gönderildi. Bu esnada Varna önünde bulunan Rus gemilerinin generali de Varna muhafızı İzzet Mehmet Paşa'ya mektup göndererek, Varna Kalesi'nin teslim edilmesini teklif etti. Bu teklif İzzet Mehmet Paşa ile Yusuf Paşa arasında ikiliğe neden oldu. İzzet Mehmet Paşa, kalenin teslim edilmesine razı gelmedi ve iç kaleye çekildi. Yusuf Paşa ise kalenin teslim edilmesinden yanaydı. Nitekim 10 Ekim tarihinde Yusuf Paşa, Rus karargâhına giderek kaleyi Ruslara teslim etti. Kalenin Rusların eline geçmesi, Ruslara lojistik destek konusunda önemli avantajlar sağladı ve Rusların ikmal yollarını güçlendirdi.[76]

Varna'da bunlar yaşanırken Vidin'de savaşın ilk dönemlerinde ortaya çıkan başarılı direniş yerini hüsrana bırakmıştı. Bir yandan Arnavut askerlerin itaatsiz davranışları, diğer yandan artan Rus baskıları Vidin'de işleri zora sokmuştu.[77] Bunun üzerine Vidin Muhafızı İbrahim Paşa, Vidin ve çevresindeki tahkimatının güçlendirilmesini isteyerek bölgeye en hızlı şekilde asker sevk edilmesini istedi. Özellikle Vidin'e yakınlığı sebebiyle Filibe, Pazarcık ve Samakov'dan asker gönderilebileceğini ifade eden İbrahim Paşa, İstanbul'dan da iki bin eğitimli piyade askeri ile dört tabur Mansûre askerinin ivedilikle bölgeye gönderilmesini talep etti. Aynı zamanda obüs ve çarha toplarıyla

---

72 Baron V. Moltke, *1828 Seferi (Bulgarya ve Rumelide Ruslar)*, Çev. Dz. Kay. Ahmed Rasim; Dz. Bnb. Muammer, Askeri Matbaa, İstanbul 1932, s. 68-70.

73 *BOA*, TS. MA.e., 861-9, H. 29. Z. 1244/M. 2 Temmuz 1829; HAT., 1018-42564, H. 15. Ra. 124+/M. 25 Ekim 1828; HAT., 1035-42926, H. 04. Ra. 1244/M. 14 Ekim 1828.

74 Çakın, *a.g.e.,* s.106; BOA, HAT., 1034-42919, H. 3. Ra. 1244/M. 23 Eylül 1828.; HAT., 1059-43550, H. 18. S. 1244/M. 30 Ağutos 1828.

75 *BOA*, HAT., 1020-42605, H. 12. M. 1244/M. 25 Temmuz 1828.; HAT., 1020-42605, H. 24. Z. 1243/M. 7 Temmuz 1828.

76 Kaya, *a.g.m.,* s. 401.

77 *BOA*, HAT, 1019/42597, H. 21.Ra. 1244/ M. 31 Ekim 1828.; BOA, HAT, 1061/43605, H. 25. C. 1244/M. 2 Ocak 1829.

beraber 120 topçu askerine ve üç bin kıyyelik top güllesine de ihtiyaç duyduklarını belirten İbrahim Paşa, bölgeye gönderilecek casusların da özenle seçilmesini istedi. Zira İbrahim Paşa'ya göre daha önce bölgeye gönderilen casuslardan yeteri kadar verim alınamamıştı. Hatta casuslar arasında bilgi kirliliğine neden olanlar da vardı. İbrahim Paşa'nın bu direktiflerini dikkate alan merkezî hükümet, insan kaynağı ve askerî mühimmatın bir kısmını İstanbul'dan, bir kısmını da Pirlepe, Doyran, Sofya ve Tikveş kazalarından tedarik edilerek Vidin'e gönderdi. Savaşın ilk döneminde Vidin'de sorunlar yaşansa da Ruslar, 1828 sefer döneminde burayı ele geçirmeyi başaramadı. [78]

1828 sefer döneminde Vidin'in yanı sıra Şumnu, Niğbolu, Rusçuk ve Silistre'yi de ele geçirmek için harekete geçen Ruslar, Osmanlı birliklerinin başarılı savunması karşısında geri çekilmek zorunda kaldı. Her iki tarafta bu mücadelelerde çok kayıp verdi ve yaklaşan zorlu kış şartları nedeniyle Ruslar, kendilerine ait olan Baserabya'ya geri çekildi. 1829 tarihli sefer döneminde ise Rus üstünlüğü net olarak ortaya çıktı ve Osmanlı Devleti'nin önemli savunma merkezleri teker teker elden çıkmaya başladı. Özellikle yeterli asker ve mühimmata sahip olmayan kaleler ilk düşen yerler oldu. Vidin Kalesi de bunlardan biriydi. Vidin Muhafızı İbrahim Paşa'nın aktardığı bilgilere göre, kalede bulunan ve büyük çoğunluğunu Arnavut askerlerin oluşturduğu Osmanlı birlikleri, yeterli mühimmat ve erzâka sahip olmamaları nedeniyle yoğun bir direniş gösteremedi ve kale Ruslara teslim edildi.[79] Mayıs 1829 tarihinde ise Ruslar sayıca fazla olmalarının avantajını kullanarak Silistre'yi kuşattı. Rusların artan baskısına sadece altı hafta dayanabilen Osmanlı birlikleri, 13 Temmuz 1829 tarihinde geri çekilme zorunda kaldı. Silistre'nin düşmesinin ardından Rus birliklerinin bir kısmı Şumnu'ya gitti.[80] Bir kısım Rus birliği de Burgaz ve Sliven'i teslim aldıktan sonra yönünü İstanbul'a çevirdi. Bu durum İstanbul'da büyük yankı uyandırdı. 28 Ağustos'ta Edirne'ye kadar ilerleyen Rus birlikleri, İstanbul'un sadece 68 km uzağına dek ulaştı. Bunun üzerine Sultan II. Mahmud Rusların ilerleyişini durdurmak adına daha evvel reddettiği koşulları çok ağır olan Edirne Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı.[81]

Şumnu Muhasarası

Bulgaristan ovasından 600-800 adım yüksekliğinde bulunan Şumnu, küme halinde bulunan tepelerin doğu eteklerindeki yaylada yer alır. Tepelerinden şehre doğru bakıldığında uçurumlu bayırların net olarak görüldüğü Şumnu, ele geçirilmesi güç yerlerden birisidir.[82] Sahip olduğu bu özelliği sayesinde Osmanlı ordusunun karargâh merkezlerinden birisi olan Şumnu, aynı zamanda Silistre, Rusçuk, Yergöğü, Ziştovi ve Niğbolu gibi Tuna boyunca

78 Çaparlar, *a.g.t.,* s. 22.
79 *BOA*, HAT., 1062-43628, H. 07. B. 1244/M. 13 Ocak 1829.
80 *BOA*, HAT., 1035-42941, H. 14. M. 1245/H. 16 Temmuz 1829.
81 Ahmet Köç, "1828-1829 Rus İşgali Sonrasında Silistre Vakıflarının Vaziyeti", *Vakıflar Dergisi*, 43 (2015), s. 62-63.; Turan, *a.g.m.,* s. 125.
82 Ahmed Muhtar, *a.g.e.,* 58.

sıralanan kalelerinin ikmal ve destek merkezidir. Bunun yanı sıra Tuna'dan gelecek ve güneye doğru yönelecek olası Rus saldırısına karşı doğudaki Varna ile birlikte ikinci bir savunma merkezi olan Şumnu, bölgenin stratejik noktalarından birisi olarak kabul görmektedir.[83]

İbrail Kalesi'nin kuşatılması ile birlikte yönünü Osmanlı'nın bölgedeki önemli kalelerinden olan Şumnu, Silistre ve Varna'ya yöneten Ruslar, bu noktaları ele geçirerek Osmanlı Devleti'nin direncini kısa sürede kırmak niyetindeydi. Ancak Şumnu'nun hem konumu hem de karargâh merkezi olması Rusları endişelendiriyordu. Zira Osmanlı Devleti'nin buradaki asker sayısı diğer kale merkezlerindeki asker sayısından çok daha fazlaydı. Rusların burada başarılı olabilmeleri için daha fazla muhasara malzemesine ve destek kuvvete ihtiyacı vardı. Fakat bunun sağlanması mevcut koşullar altında pek mümkün değildi. Bu sebeple Osmanlı'nın bölgeye yardımlarını önleyerek Şumnu'yu muhasara altına alma fikri üzerine yoğunlaşan Ruslar, Şumnu'ya gelen bütün yolları tutarak Osmanlı'nın bölgeye yardım göndermesinin önüne geçmeye çalıştı.[84]

Kaleyi dışardan gelecek destekten mahrum bıraktıktan sonra uzaktan muhasara etmeyi deneyen Ruslar, zamanla bu fikrin yanlış olduğuna kanaatine vararak kaleyi doğu tarafından kuşatmaya karar verdi.[85] Rusların doğu tarafından kaleyi kuşatmayı tercih etmelerinin sebebi ise yeterli desteğe sahip olmamalarıydı. Bu maksatla 3. Kolordu'yu kuzeyden, 7. Kolordu'yu güneyden harekete geçirerek Şumnu Kalesi'ni muhasara altına almaya çalışan Ruslar, 27 Temmuz tarihinde alçak tepeleri ve Istranca'ya doğru olan ormanlık alanları ele geçirdi. 28 Temmuz tarihinde Osmanlı süvari kuvvetlerinin şiddetli taarruzuyla karşı karşıya kalan Ruslar, bu esnada çalılık bir alanda sıkıştırıldı. Ancak Rus topçusunun şiddetli atışı karşısında Osmanlı birlikleri, daha fazla kayıp vermemek adına geri çekildi. Bu geri çekilişi fırsat bilen 3. Rus Kolordusu ise sırtlara yerleşmeyi başardı. Bu esnada 7. Kolordu da Çengölköy karşısında bulunan bölgede bir planga hattı meydana getirdi. Kalenin kuzey hattını ve Şumnu-Razgrad yoluna hâkim olmak adına 15. ve 16. Rus Avcı Alaylarını da kuzey kanada yaklaştıran Ruslar, bu alaylarla Şumnu'nun doğu cephesindeki vadi kısımlarını ve Istıranca köyü kuzeyindeki tepeyi ele geçirdi. Bu esnada Şumnu'ya yapılacak olası tüm yardımları da önlemeye çalışan Ruslar, Şumnu'dan Eskicuma ve Eski İstanbul'a giden yolları kapatarak General Rodiger komutasındaki 4500 kişilik bir kuvveti 29 Temmuz günü Eski İstanbul ve Güneş köyü bölgesine gönderdi.[86]

Rus birliklerinin karşısında Halil Paşa maiyetindeki askerlerle, Mansûre askerlerinden oluşan bir grup Osmanlı kuvveti vardı.[87] Ruslar her ne kadar

---

83 Köksal, *a.g.m.* 2007, 601

84 Çakın, a.g.e., 92-93; *BOA*, HAT., 1012-42467, H. 21. M. 1244/H. 3 Ağustos 1828.

85 Ahmed Muhtar, *a.g.e.,* s. 61.

86 Çakın, *a.g.e.,* 93.

87 *BOA*, HAT., 1057-43499, H. 01. Z. 1243/M. 14 Haziran 1828,; HAT., 1057-43499, H. 01. Z. 1243/M.14 Haziran 1828.

Şumnu'ya gelebilecek yardımları önlemek adına bir dizi tedbir alsa da Şumnu'daki birlikler, büyük oranda yeterliydi. Çirmen Mutasarrıfı Esad Paşa da Şumnu'da bulunan orduda işlerin yolunda olduğunu, artan baskılara rağmen Rusların başarılı olmasının bir hayli zor olduğunu belirtmekteydi.[88] Durumun farkında olan Ruslar ise Osmanlı birliklerinin Şumnu'daki direncini kırmak için bir an önce harekete geçmek istiyordu. Bu maksatla Ruslar, 1 Ağustos 1828 günü Çengelköy yakınında bulunan Tulça Komutanı İbrahim Paşa kuvvetlerine sabaha karşı taarruz etti. Bunun üzerine Aliş Paşa ile Kara Hüseyin Paşa bir miktar süvari askeri ile İbrahim Paşa ve beraberindeki birliklerin yardımına geldi. Onların gelmesiyle birlikte bir hayli rahatlayan Osmanlı birlikleri, Rus piyade ve süvari kuvvetlerini dereye sıkıştırmayı başardı. Diğer yandan Kırca askeri ile buna bağlı birlikler de Ruslara karşı saldırıya geçti. Bu saldırılar esnasında pek çok Rus askeri esir alındı. Birçoğu da esir olmaktan son anda kurtuldu. Osmanlı birlikleri ise yüz şehit ve iki yüz kadar yaralı verdi.[89]

Takvimler 15 Ağustos'u gösterirken General Rodiger müfrezesi Güneş köyü bölgesine ani bir saldırı düzenledi. Osmanlı birliklerinin de karşılık vermesiyle taraflar arasında oldukça sert çatışmalar yaşandı. Yaşanan bu çatışmaların ardından Ruslar büyük bir hezimete uğrayarak Eski İstanbul'a doğru geri çekilmek durumunda kaldı.[90] Bu çekilme esnasında dere içerisine sıkıştırılan Ruslar, çok sayıda kayıp verdi.[91] Bu geri çekilme ile birlikte Ruslar, Şumnu Kalesi'ni kuşatmanın sanıldığı kadar kolay olmadığının farkına vardı. Nitekim Ruslar, bu düşüncelerinde haksız değildi. Zira Şumnu Kalesi'nin dışardaki Türk kuvvetleri ile her daim irtibatı vardı. Gerekli erzak, asker ve mühimmat desteği kaleye kolaylıkla sağlanabilmekteydi.[92] Özellikle Varna ve Silistre'de bulunan birlikler, Şumnu'ya her daim yardım yapmaktaydı.[93]

27 Ağustos gecesi bir kez daha kaleden çıkan Ağa Hüseyin Paşa ve Halil Paşa emrindeki Osmanlı birlikleri, Rus kuvvetinin her iki kanadına taarruz etti. Bu saldırılar esnasında Rus kuvvetinin bir kısmı imha edildi bir kısmı da yaralı olarak esir alındı. Fakat Rusların 5. tabyayı bırakmaya niyeti yoktu. Bu maksatla karşı taarruza geçen Ruslar, Osmanlı birliklerini geri püskürtmeyi başardı. Ancak Osmanlı kuvvetlerinin durmaya niyeti yoktu. Aynı gece Çengelköy yakınındaki 23 nolu tabyaya taarruz edildi. Bu taarruz esnasında tabyada beş altı bin kişilik bir Rus kuvveti vardı. Harekâtı başlatan Esad ve Mısırlı Emin Paşaların emrinde ise on beş bin kadar piyade kuvveti bulunmaktaydı. Ayrıca beş bin kişilik bir süvari kuvveti de güneyden taarruz geçti. Osmanlı birliklerinin bu taarruzu karşısında yedek 3. Rus Alayı ile birkaç Hisar taburunu da muharebeye sokan Rusların bu hamlesi üzerine Osmanlı birlikleri kaleye geri çekildi. Ruslar ise Eski İstanbul'da bulunan kuvvetlerini geri çekti. Bu

88 *BOA*, TS.MA. e, 1175-47, H. 15. M. 1244/M. 28 Temmuz 1828.
89 Çakın, *a.g.e.,* s. 94.
90 *BOA*, HAT. 1016-42512, H. 10.S.1244/M. 22 Ağustos 1828.
91 Çakın, *a.g.e.,* s. 94.
92 *BOA*, HAT. 1017-42553, H. 26. S. 1244/M. 7 Eylül 1828.
93 *BOA*, HAT., 1049-43267, H. 13. Ra. 1244/M. 23 Eylül 1828; Çakın, *a.g.e.,* s. 94.

muharebenin ardından Osmanlı birlikleri 8 Eylül günü bir kez daha Şumnu'dan çıkış yaparak Rus kuvvetlerinin merkez istihkâmlarına taarruz etti. Artan bu saldırılar nedeniyle Rus komutan Vitgenştayn Yeni Pazar'a çekilmenin daha uygun olduğuna karar verdi. Ancak bu karar uygulanmadan Varna'nın bir an önce düşürülmesi haberi geldi. Bunun üzerine Vitgenştayn bir kısım kuvvetini Varna'ya göndermek zorunda kaldı. Şumnu da sadece 3. ve 7. Kolordu birlikleri kaldı. Rus askerinin büyük kısmının Varna'ya gitmesini fırsat veren Osmanlı birlikleri ise sık sık kaleden çıkarak Rus askerine saldırılar düzenledi.[94]

Asker sayısının azalmasının yanı sıra artan sıcaklıklar dolayısıyla da zor durumda kalan Rus birlikleri, bir yandan da susuzlukla mücadele ediyordu. Su ihtiyacını karşılamak için kirli suları içmek durumunda kalan askerler arasında salgın hastalıklar baş göstermeye başladı. Nitekim bu salgın dolayısıyla Rus ordusunun yaklaşık %35'i veba, kolera ve dizanteri gibi hastalıklara yakalandı. Şumnu'daki Rus askerlerinin 1/5'i hayatını kaybederken, çok sayıda sivil insan öldü. Salgın sadece insanları değil hayvanları da ciddi ölçüde etkiledi. Öyle ki, bölgede bulunan hayvanlar için ot bulunamaz hale gelmişti. Hayvan yemi tedarikinde de ciddi sıkıntılar yaşanmaya başlamıştı.[95]

Osmanlı birliklerinin durumu ise Rus birliklerinden farksızdı. Nitekim onlarda da en önemli mesele, zahire eksikliğiydi.[96] Özellikle zahire aracının yetersiz olması bölgeye yeterli sayıda zahire gönderilmesine engel oluyordu.[97] Bu sorunu çözmek adına zaman zaman araç kiralama yoluna gidildi. Ancak Rus birliklerinin baskınları dolayısıyla zahire zamanında ulaştıramıyordu. Aynı zamanda yolların büyük kısmının ormanlarla kaplı olması sevkiyatı daha da güçleştiyordu. Osmanlı ordusunun büyük oranda yığıldığı Şumnu-İstanbul arasındaki yol ise sevkiyat açısından yetersizdi. Nitekim savaş nedeniyle oluşan yoğunluk bu yolu daha da kullanılamaz hale getirmişti. Bu da mühimmat ve iaşenin zamanında yerlerine teslimini engelliyordu.[98]

Osmanlı birlikleri arasında yaşanan haberleşme sorunu, yetersiz asker sayısı gibi sorunlar da savaşın seyrini etkileyen nedenlerdendi. Özellikle Osmanlı ordusunun Rusların Rumeli'deki ilerleyişlerini yakından takip edememeleri, savunma ve taarruz harekâtını olumsuz etkiledi.[99] Ayrıca artan firar vakaları da savaşın seyrini olumsuz etkilemekteydi. Özellikle savaşın sonuna doğru firar vakaları bir hayli artmıştı.[100] Artan firar hadiselerini önlemek adına yollarda sıkı denetim yapan devlet, ormanları da tek tek taratıyordu.

---

94 *A.g.e.*, s. 95-96.; *BOA*, HAT., 1063-43645, H. 16. S. 1244/M. 28 Ağustos 1828.

95 Özcan, *a.g.e.*, s. 81; Vehbiye Eviz, *Şer'iyye Sicillerine Göre Xıx. Yüzyılda Varna Kazası (1830-1878)*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2022, s. 72.

96 *BOA*, HAT., 1069-43770, H. 01. Ş. 1244/M. 3 Kasım 1828.

97 Özcan, *a.g.e.*, s. 54-55.

98 Ahmed Muhtar, *a.g.e.*, s. 56.

99 *BOA*, HAT., 1059/43550, H. 17. S. 1244/M. 29 Ağustos 1828.

100 *BOA*, HAT. 1027-42791, H. 19. S. 1245/M. 20 Ağustos 1829.

Yakalananlar ise yeniden orduya teslim edilmekteydi.[101] Diğer yandan Osmanlı ordusu içersinde bulunan başıbozuk grupların disiplinden uzak tavırları da savaşın gidişatını etkileyen önemli bir etkendi.[102] Devlete maddi külfet olan bu gruplar aynı zamanda ordu içinde huzursuzluk çıkmasına neden oluyordu.[103]

Diğer yandan Silistre Kalesi'nin düşmesiyle birlikte General Krasofki emrindeki 3. Rus Kolordusu, 12 Temmuz 1829 tarihinde Şumnu Kalesi yakınlarına geldi. Bu esnada Şumnu Kalesi'nin savunması için toplanan kuvvetlerin toplamı 15 bin dolaylarındaydı. Bunların bir kısmını da ahali arasından gönüllü olarak katılanlar oluşturyordu. Rus birliklerinin sayısı ise günden güne artıyordu. Bunun üzerine Ağa Hüseyin Paşa ve beraberindeki birliklerin Şumnu'ya gönderilmesi kararlaştırıldı. Onların gelmesiyle birlikte Şumnu'daki Osmanlı birliklerinin sayısı 35 bini buldu.[104] Ancak Silistre'nin düşmesi Rusların planını değiştirdi. Şumnu'da daha fazla oyalanmak istemeyen Ruslar, 3. Kolordu ve General Krasofksi'yi bölgede bırakarak Balkanların güneyine inmeye karar verdi. Rus birliklerinin bu hamlesi üzerine Seyyid Mehmed Paşa, Balkanlar Seraskeri tayin edilerek Şumnu tarafına daha fazla asker gönderilmemesi kararlaştırıldı.[105]

Rus birliklerinin ikiye ayrılmasıyla birlikte Şumnu'daki baskı azaldı. Ancak bu defa da Balkanların güneyi tehdit altındaydı. Zira buradaki Rus birliklerinin mevcudu 100 bini bulmuştu. Sadrazam Reşit Mehmed Paşa, bu birliklerin Aydos tarafında toplandığını tahmin ettiğinden bölgeye 12 bin kişilik bir kuvvet gönderdi. Osmanlı kuvvetlerinin Aydos'a doğru hareket ettiğinin haberini alan Diebiç ise 6. ve 7. Kolordu ile Aydos üzerine yürüyerek ele geçirdi. Aydos'un düşmesinin ardından Ahyolu civarında bulunan 2. Rus Kolordusu Edirne'ye doğru yürümeye başladı. Bu sırada Yanbolu da Ruslar tarafından ele geçirildi.[106] Aydos ve Yanbolu'yu kolaylıkla ele geçiren Ruslar, yönünü İslimye'ye çevirdi. Bunun üzerine Bâb-ı Âlî, Edirne önlerinde sağlam bir savunma oluşturmak amacıyla Halil Rıfat ve İbrahim Paşalara Edirne önlerine gelmelerini emretti. Osmanlı birliklerinin Edirne önlerinde toplanmasına fırsat vermek istemeyen Rus birlikleri ise İslimye'de bulunan Halil Rıfat Paşa komutasındaki birliklere saldırdı. Bu saldırılar esnasında Rus birliklerine ait 6. ve 7. Rus Kolordusu, Osmanlı birliklerini kısa sürede mağlup etti. İslimye'nin düşmesiyle birlikte Şumnu'daki ordunun da bir önemi kalmamıştı. Zira Rusların Edirne üzerine yürümesini engelleyecek bir güç artık yoktu. Durumun farkında Ruslar ise Şumnu'da bir miktar asker bıraktıktan sonra 14 Ağustos günü Yanbolu-Büyükderbent yolu üzerinden Edirne'ye doğru harekete geçti.[107]

---

101 *BOA*, C.AS..243-10255, H.29. L. 1244/M. 4 Mayıs 1829.; C..AS., 1009-44193, H. 17. R. 1244/M.27 Ekim 1828.
102 Çalar, *a.g.m.*, s. 78.
103 *BOA*, HAT., 1041-43098, H. 29. R. 1244/M. 8 Kasım 1828.
104 Çakın, *a.g.e.*, s. 138.
105 *BOA*, HAT., 1027-42793, H. 20. M. 1245/M. 22 Temmuz 1829.
106 Çakın, *a.g.e.*, s.141-142. BOA, HAT., 1047-4322, H. 15. S. 1254/M. 16 Ağustos 1829.
107 Çakın, *a.g.e.*, s. 143-146.

Rus ordusu, 19 Ağustos tarihinde Edirne önüne geldi. Ruslar Edirne'ye geldiğinde Edirne Komutanı Halil Paşa'ydı. Paşa'ya göre Edirne'yi savunmak için yeterince asker yoktu. Ayrıca iaşe sorunu da vardı. Bu sebeple muharebe edilmemeliydi. Halil, İbrahim ve Vecihi Paşaların ortaklaşa almış oldukları bu karar üzerine Süvari Yüzbaşı Rüstem Ağa incelemelerde bulunmak üzere Edirne'ye gönderildi. Rüstem Ağa döndüğünde, Rusların kırk bin kuvvet ve seksen topla Edirne'ye altı saat mesafede bulunduklarını, saldırmaları halinde direnmenin güç olacağını Hadım Paşa'nın kendisine söylediğini bildirdi. Bunun üzerine bazı devlet adamları, buna karşı çıkarak acilen Hassa Muhafızı Osman Paşa'nın kuvvetleri ile Edirne'nin savunulmasına hazırlanmasını bildirdi. Ancak Sultan II. Mahmud bu duruma karşı çıktı. Hemen elçiliklerle temasa geçilerek barış için toplantı yapılmasını emretti. Sultanın bu kararının ardından İngiltere, Fransa elçileri ile o sırada İstanbul'da bulunan Prusya Generali ile görüşülerek barış için aracı olmaları istendi. Taraflar arasındaki görüşmeler devam ederken Ruslar, herhangi bir direnişle karşılaşmadan 21 Ağustos 1829 günü Edirne'ye girdi ve Kırklareli'ni işgal etti. Oysa Edirne Kale Komutanı Halil Paşa, istese maiyetindeki on beş bin asker ve ahaliden gönüllü katılanlarla Ruslara karşı uzunca süre direnebilirdi. Ancak bunu yapmak yerine Osman Paşa ile birlikte teslim olmayı tercih etti. Bunun üzerine Edirne Kalesi 22 Ağustos 1829 tarihinde muharebesiz olarak Ruslara teslim edildi.[108]

Edirne ve Kırklareli'nin beklenmeyen bir şekilde Rusların eline geçmesi, devlet erkânı ve ahalide büyük bir telaşa neden oldu. Bir an evvel İstanbul'un savunulması için tedbirler düşünen merkezî hükümet, 12-40 yaş aralığındaki Müslüman erkeklerin sayımını yaptırdı. Bu sayımlarda seksen bin kişi tespit edildi. Bunların basit bir eğitim görmesi için günlük eğitimlere başlandı. Ayrıca Üskürdar'da bulunan üç Mansûre taburu Davutpaşa'ya gönderildi. Yerine Üsküdar ve İstanbul ahalisinden askerler konuldu. Kilyos'a da 500 kişilik bir kuvvet gönderen hükümet, Üsküdar'dan Kavak'a, Beşiktaş'tan Büyükdere'ye kadar olan bölgenin asayişini sağlamak için de tedbirler aldı.[109]

Osmanlı tarafında bunlar yaşanırken, Rus tarafında da işler yolunda değildi. Sağanak yağmurlar, hava sıcaklıklarının artması, erzak yetersizliği, askerlerin iyi beslenememesi özellikle askerler arasında yaygınlaşan bulaşıcı hastalıklar, Rus ordusunu iyice müşkül durumda bırakmıştı.[110] Bu sebeple Ruslar da muharebenin bir an önce sona erdirilmesini istiyordu. Bunun üzerine İmparator Nikola barış görüşmelerinin başlamasına razı oldu ve 1 Eylül 1829 tarihinde taraflar arasında barış görüşmeleri başladı. Ancak görüşmelerde Rus tarafının isteklerini fazla bulan Osmanlı heyeti masadan kalktı. Osmanlı'nın bu hamlesi üzerine Generali Diebiç, Rus kuvvetlerine İstanbul'a yürümesini emretti. Rusların bu hamlesi İstanbul'da endişeye sebebiyet verdi. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Rusların teklifini kabul edilerek 14 Eylül 1829

---

108 Çakın, *a.g.e.,* s. 143-146.
109 Çakın, *a.g.e.,* s. 146-147.
110 *BOA*, HAT., 1063-43645, H. 16. S. 1245/M. 17 Ağustos 1829.

tarihinde Edirne Barış Antlaşması'nı imzaladı.[111] Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, Rusların Sırbistan meselesindeki isteklerini kabul etti. Prensliklerde asker bulundurulmaması karşılığında Tuna Nehri'nin güneyinde almış olduğu toprakları geri vermeyi taahhüt eden Rusların bu taahhütü karşılığında Şumnu, Silistre ve Edirne şehirleri Osmanlı'ya bırakıldı.[112] Aynı zamanda bu antlaşma ile Rus ticaret gemileri boğazlardan serbestçe geçebilme hakkı kazandı. Rus halkından olanlar ise Osmanlı ülkesinde rahatlıkla ticaret yapabileceklerdi.[113]

Sonuç

1828-1829 Osmanlı Rus harbi, doğu ve batı cephesinde oldukça geniş bir alanda meydana geldi. Görünürdeki sebebi, Navarin Limanı'na demirlemiş olan Osmanlı donanmasının müttefik devletler tarafından ateşe verilmesi olarak lanse edilen bu savaşın arka planında birden fazla neden yer almaktadır. Bunlardan en mühimi şüphesiz Rusların Osmanlı Devleti'ni yıkma arzusudur. 1828-1829 Osmanlı Rus harbi başladığında Osmanlı Devleti içte ve dışta birçok sorunla uğraşmaktaydı. Bu sebeple tüm dikkatini savaşa veremeyen Osmanlı Devleti, Rus kuvvetleri karşısında bir hayli zorlandı.

Balkan Cephesi'ndeki mücadeleler Şumnu, Vidin, Niğbolu, Rusçuk, Silistre ve Varna gibi merkezlerin savunulması şeklinde gerçekleşti. Bu kaleleri ele geçirerek Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki savunma direncini kırmak isteyen Ruslar, defalarca kez strateji değiştirmelerine rağmen Şumnu'yu ele geçiremedi. Bunda Osmanlı ordusunun müthiş direnişi ve kale dışına rahatlıkla çıkabilecek askere sahip olmaları oldukça etkiliydi. Aynı zamanda Şumnu'nun, zorlayıcı coğrafi yapısı da Şumnu'nun Ruslar tarafından ele geçirilememesinin bir diğer faktörüydü. Ancak Şumnu'daki bu önemli başarı savaşın geneline yansımadı. Şumnu'yu ele geçiremeyen Rus birlikleri, yönünü İstanbul'a çevirerek Kırklareli ve Edirne'yi tek bir el ateş etmeden ele geçirdi. Bunda Edirne Kalesi Komutanı Halil Paşa'nın rolü büyüktü. Nitekim Paşa, Ruslarla mücadeleye dahi girmemişti. Oysa Ruslar Edirne'ye geldiğinde ordusu bitap durumdaydı. Bilhassa ordu içinde yaygınlaşan salgın hastalıklar, orduyu kötü etkilemişti. Halil Paşa teslim olmak yerine mücadele etmeyi tercih etse belki de savaşın sonucu Osmanlı için bu denli ağır olmayacaktı.

Ordusu bitap durumda olan Rusların Edirne ve Kırklareli'ni savaşmadan ele geçirmesi ve payitahta bu denli yaklaşması, onlar için büyük bir başarıydı. Osmanlı tarafında ise süreç doğru yönetilmemişti. Sorumluluk almak yerine kısa sürede masaya oturmayı hedefleyen idarecilerin bu tavrı, Osmanlı Devleti'ni tarihinin en zorlu antlaşmalarından birisini yapmaya mecbur bıraktı.

---

111 Çakın, *a.g.e.,* s. 148-149.
112 Köç, *a.g.m.,* s. 62-63; Uçarol, *a.g.e.,* s. 166-167.
113 Çakın, *a.g.e.,* s. 149.

KAYNAKLAR

1. Arşiv Kaynaklar

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi Dairesi Başkanlığı (BOA) Belgeleri

Cevdet Askerîye (C..AS.) Dosya No: 518/21639, 941/40826, 1009/44193, 232/9837, 260/10829, 404/16698, 154/6798, 243/10255.

Hatt-ı Hümâyûn (HAT.) Dosya No: 1019/42597, 1061/43605, 1016/42512, 1017/42553, 1027/42791, 1012/42467, 1018/42564, 1020/42605, 1021/42650, 1027/42793, 1034/42919, 1035/42926, 1035/42941, 1037/42976, 1041/43098, 1047/4322, 1049/43267, 1057/43499, 1059/43550, 1062/43628, 1063/43645, 1071/43824, 1074/43934, 296/17641, 1069/43770.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Evrak (TS. MA.e.) Dosya No: 711/101, 715/29, 861/9, 1175/47.

2. Kitap ve Makaleler

AHMED MUHTAR PAŞA, *1828–1829 Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi,* C: I., Büyük Erkan-ı Harbiye Reisliği Ankara Matbaası, 1928.

ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*, Alkım Yayınları, İstanbul 2006.

AYDÜZ, Salim, "Osmanlı Silahları, Silah Üretim Merkezleri ve Literatürü Tarihi", *Tarih Okulu*, X (2011), ss. 1-37.

BARKAN, Ömer Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İFM,* 15/1-4 (1953), ss.209-237.

BEYDİLLİ, Kemal, *"Mahmud II"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C: 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, ss. 352-357.

BIÇAKLI, Hüseyin Avni, *Türkiye-Bulgaristan İlişkileri (1878-2008)*, İmge Kitanevi Yayınları, İstanbul 2016.

ÇAKIN, Naci, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III'ncü Cilt 5'nci Kısım Eki - Osmanlı-Rus Harbi (1828-1829) Etüt*, Gnkur. Basımevi, Ankara 1978.

ÇALAR, Muhammed Emin, "Modern Ordunun Kadim Savaşçıları: 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nde Arnavut Askerlerin İstihdamı", *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 3/1 (2022), ss. 67-85.

ÇAPARLAR, Ahmet, *1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nde Sefer Organizasyonu ve Lojistik,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2022.

ÇETİN, Mehmet-KÖK, Recep, "Kırım Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti ile Müttefik Devletler Arasındaki Silah Ticareti (1854-1856)" *History Studies,* 8/4 (2017), ss. 33-56.

DANİŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, CIV, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2011.

EVİZ, Vehbiye, *Şer'iyye Sicillerine Göre Xıx. Yüzyılda Varna Kazası (1830-1878)*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2022.

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, C: 3, 2. Kitap, Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, YKY., İstanbul 2007.

GÖK, Fatma Yelda, *1828–1829 Osmanlı-Rus Savasında Dogu Anadolu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2008.

GÜRSEL, Halûk F., *Tarih Boyunca Türk-Rus İlişkileri*, Baha Matbaası, İstanbul 1968.

İNALCIK, Halil- OĞUZ, Mevlûd, *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)*, C: 5, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009.

KARA, Adem, "1828-29 Osmanlı- Rus Savaşı ve Anadolu'da Alınan Tedbirler", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/14 (2005), ss. 115-131.

KARAGÖZ, Senem, "XV. Yüzyılda Bir İskân Metodu Olarak Mezralarda Şenlendirme: Şumnu Örneği (Mezralar: Üzerinde Son Bulan Yaşamın Kalan İzleri mi Yoksa Yeni Başlayacak Hayatın İlk Adımları mı?)", *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* 7(2020), ss. 380-390.

KARAL, Enver Ziya, Osmanlı *Tarihi,* C: V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.

KAYA, Miyase Koyuncu, "Osmanlı İdaresinde Bir Balkan Şehri: Varna (1774- 1878)", *Turkish Studies*, 10/1 (2015), ss. 383-418.

KİEL, Machiel, "Şumnu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C: 39, Türkiye Diyanet Vakfı İsâm Ansiklopedisi Yayınları, İstanbul 2010, ss. 227-230.

KOP, Yaşar, *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Kars ve Çevresi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1999.

KÖÇ, Ahmet, "1828-1829 Rus İşgali Sonrasında Silistre Vakıflarının Vaziyeti", *Vakıflar Dergisi*, 43 (2015), ss. 59-76.

KÖKSAL, Osman, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Şumnu'daki Gayrimüslim Sekenenin Demografik, Sosyo-Ekonomik Görünümü", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/2 (2005), s. 185-213.

_____, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında Birlikte Yaşam Standardına Lokal Bir Yaklaşım: Şumnu Örneği", *38. Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 10-15 Eylül 2007, ss. 599-628.

KURAT, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.

_____, *Türkiye ve Rusya (1789-1919),* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

MOLTKE, Baron V., *1828 Seferi (Bulgarya ve Rumelide Ruslar)*, Çev. Dz. Kay. Ahmed Rasim; Dz. Bnb. Muammer, Askeri Matbaa, İstanbul 1932.

MUSTAFAYEV, Beşir, *"*Cihan Hâkimiyetini Moskoflara Öğütleyen Deli Petro'nun Vasiyetnamesi ve Ermenistan Devletinin Kurulmasında Etkisi", Uluslararası *Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi,* 4/11 (2013), ss. 17-27.

NEŞRÎ, Mehmed, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ Neşri Tarihi*, C: I, Haz. Faik Reşit Unat; Mehmed A. Köymen, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

ÖZCAN, Besim, "1828-29 Osmanlı-Rus Harbi'nde Erzurum Eyaleti'nden Rusya'ya Göçürülen Ermenilerin Geri Dönüşlerini Sağlama Faaliyetleri", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 46 (2011), ss. 195-204.

ÖZCAN, Tuğrul, "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı Sırasında Yaşanan Sağlık Sorunları", *History Studies,* 2/3 (2010), ss. 257-271.

_____, *Sosyal ve Ekonomik Etkileri Açısından 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı*, Gece Kitaplığı, Ankara 2014.

_____, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılmasının Toplumsal Etkileri: Bosna Eyaleti Örneği", (Ed.) Zafer Gölen; Abidin Temizer, *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, Cilt: 3, Gece Kitaplığı, Ankara 2016, ss. 1319-1364.

ÖZDEMİR, Fatih, *Td 382 Numaralı Tahrir Defterine Göre Kanuni Devrinde Şumnu Nahiyesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e,* İmge Kitapevi Yayınları, İstanbul 2009.

SAYDAM, Abdullah, "1828-1829 Türk-Rus Savaşı ve Bir Bürokratın Doğuşu: Mehmed Vecîhî Paşa", *History Studies,* 11/4, (2019), ss. 1341-1361.

ŞİMŞİR, Bilâl N., *Ege Sorunu-Belgeler*, C: I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

TURAN, Şerafettin, "1829 Edirne Antlaşması", *AÜ. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 9/1-2 (1951), ss.111-151.

UÇAROL, Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-2001)*, Der Yayınları, İstanbul 2006.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C: I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2016.

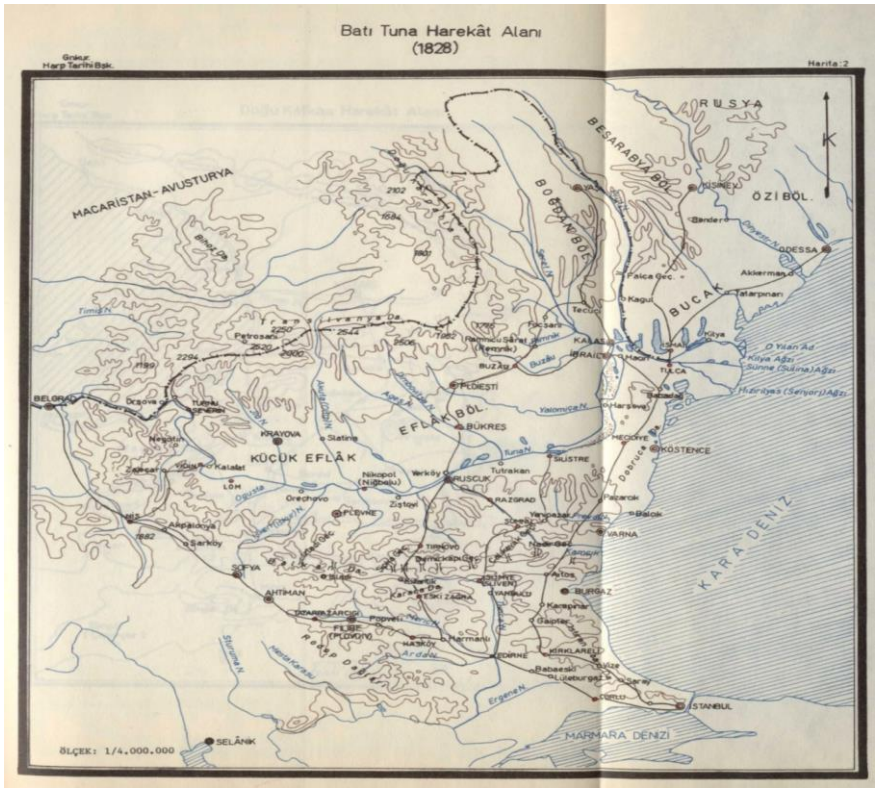
3. Şekiller

Şekil 1: Naci Çakın, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III'ncü Cilt 5'nci Kısım Eki -Osmanlı-Rus Harbi (1828-1829) Etüt*, Gnkur. Basımevi, Ankara 1978.

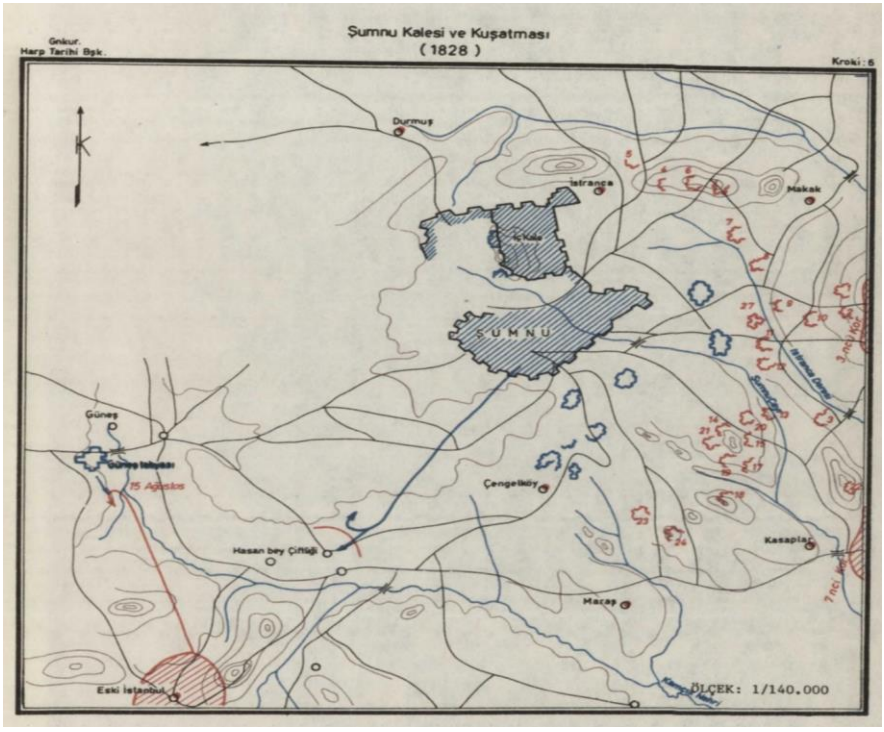
Şekil 2: Naci Çakın, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III'ncü Cilt 5'nci Kısım Eki -Osmanlı-Rus Harbi (1828-1829) Etüt*, Gnkur. Basımevi, Ankara 1978.

Şekil 3: Naci Çakın, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III'ncü Cilt 5'nci Kısım Eki -Osmanlı-Rus Harbi (1828-1829) Etüt*, Gnkur. Basımevi, Ankara 1978.

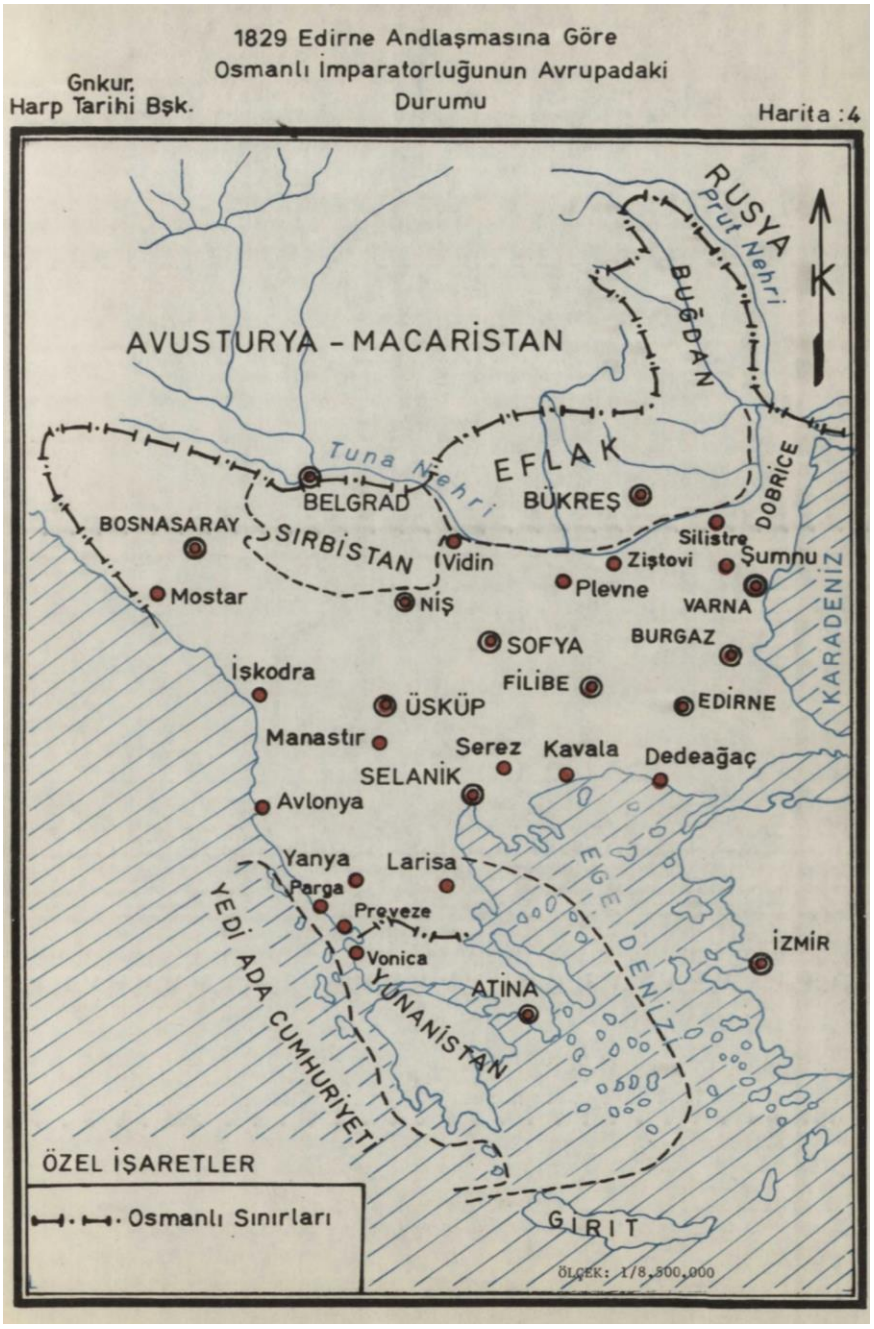
EKLER

Şekil 1: Balkan Cephesi'ndeki Harekât Alanı

Şekil 2: Şumnu Kalesi Kuşatması'nın Hakerât Planı

Şekil 3: Edirne Antlaşması'na Göre Osmanlı Devleti'nin Sınırları